
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.101

А. Л. Горбенко, аспірант

СТРУКТУРА ГЛОБАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті проаналізовано структуру глобального освітнього середовища. Автором зроблено наголос на розкритті взаємозв'язків між основними суб'єктами й елементами глобального освітнього середовища.

Ключові слова: глобальне освітнє середовище, іноземні студенти, світовий ринок освітніх послуг.

А. Л. Горбенко, аспірант

СТРУКТУРА ГЛОБАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

В статье проанализирована структура глобальной образовательной среды. Автором сделан акцент на раскрытии взаимосвязей основных субъектов и элементов глобальной образовательной среды.

Ключевые слова: глобальная образовательная среда, иностранные студенты, мировой рынок образовательных услуг.

A. L. Gorbenko, postgraduate student

GLOBAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT STRUCTURE

The structure of global educational environment is analysed in the article. The author focused on the relationships between the main actors and elements of the global educational environment.

Keywords: global educational environment, foreign students, world educational services market.

Актуальність теми дослідження. В умовах становлення економіки знань (knowledge economy) спостерігається постійне зростання ролі вищої освіти у суспільному розвитку. У системі вищої освіти здійснюється підготовка висококваліфікованих фахівців, наукових кадрів, здійснюються наукові відкриття, патентуються винаходи, поширюються знання та інформація, що становить фундамент формування економіки знань у світі.

Постановка проблеми. У контексті сучасних глобалізаційних процесів важливою проблемою виступає дослідження форм та механізмів поглиблення інтеграції освітніх систем країн світу, яка є основою розвитку глобального освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вища освіта є об'єктом аналізу вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: Антонюк Л., Андрущенко В., Антошкіна Л., Айдрус І., Вікерс Ф., Каленюк І., Кремень В., Куклін О., Ларіонов М., Лук'яненко Д., Майбуров І., Перфільєва О., Панченко Є., Сацик В., Цимбал Л., Шульц Т. та ін. В умовах, коли аспекти і тенденції інтернаціоналізації та глобалізації вищої освіти сьогодні активно досліджуються, питання структури глобального освітнього середовища потребують ретельного наукового опрацювання.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення структури глобального освітнього середовища. Досягнення вказаної мети передбачає вирішення наступних завдань: аналіз ключових елементів і суб'єктів глобального освіт-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

нього середовища та їхніх взаємозв'язків; розкриття ролі національного і міжнародного ринків праці у розвитку глобального освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Сферу вищої освіти по праву можна визначити як один із найбільш динамічних, гнучких та адаптаційно спроможних секторів економіки. Економічні відносини, що складаються з приводу освітньої діяльності, протягом останніх років активно виходять на міжнародний рівень. У цілому, варто констатувати, що розвиток вищої освіти, з одного боку, визначається, а з іншого – визначає тенденції протікання глобалізаційних процесів у світі. У даному контексті йдеться про двонаправлений взаємовплив вищої освіти та глобалізації. Так, глобалізаційні процеси безпосередньо та опосередковано впливають на розвиток вищої освіти, задіюючи весь спектр напрямів діяльності вищих навчальних закладів. Освітня, навчально-методична, наукова, дослідницька, фінансово-економічна, адміністративно-господарська, міжнародна та інші види діяльності сучасних університетів певною мірою модернізуються і трансформуються під впливом глобалізаційних процесів. У своїй сукупності ці трансформації орієнтовано на уніфікацію освітнього простору, універсалізацію принципів та основних аспектів функціонування навчальних закладів.

Поряд із цим дедалі зростаючий внесок вищої освіти у соціально-економічний розвиток провідних країн світу детермінує і перманентно модифікує вектор розвитку світогосподарських зв'язків. Саме сектор вищої освіти закладає фундамент розвитку економіки будь-якої країни на інноваційних засадах шляхом підготовки висококваліфікованих фахівців, виховання інноваційної культури, генерації інноваційних ідей, розробки та комерціалізації інновацій, трансферу знань і технологій. На мегарівні це створює дієві імпульси для активізації інноваційного розвитку світового господарства, виступаючи таким чином потужним важелем перенесення світової економіки на якісно новий рівень економічного зростання [6; 8].

Враховуючи вищезазначене, цілком обґрунтованим, на нашу думку, є твердження про формування глобального освітнього середовища, значення і роль якого в умовах сучасних міжнародних економічних відносин динамічно активізується. Науково-технічний прогрес створює додаткові передумови для ширшого виходу нових гравців на міжнародний рівень. Таким чином, увесь комплекс різнопланових відносин між країнами у напрямі організації спільної освітньої діяльності та навчання студентів, реалізації науково-дослідної та інноваційної діяльності можна систематизувати на мегарівні як прояв глобалізаційних процесів у сфері вищої освіти [2; 3; 7].

Глобалізаційні процеси у сфері освіти знаходять прояв у зростанні чисельності іноземних студентів (в цілому у світі та в окремих країнах), активізації підприємницької та міжнародної діяльності університетів, збільшенні міжнародних фінансових потоків освіти та дослідництва, загалом – у загостренні конкуренції на світовому ринку освітніх послуг. Жорстка конкуренція між університетами мотивує їх до активізації своєї присутності на глобальному рівні, займанні передових позицій у світових рейтингах, пошуку дієвих інструментів приваблення вітчизняних та іноземних студентів, нових механізмів функціонування в умовах глобалізаційних викликів [1].

Сучасні університети у своїй діяльності беззаперечно повинні враховувати поточні тенденції розвитку вищої освіти. Причому, це важливо на національному рівні й особливо актуально на міжнародному рівні. Нині освітнім установам доводиться конкурувати з вітчизняними та іноземними університетами, що обґрунтовує необхідність відстеження й оперативного адекватно-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

го реагування на глобальні виклики розвитку як вищої освіти, так і підходів до управління вищими навчальними закладами.

Систематизоване авторське бачення структури глобального освітнього середовища представлено на рис. 1. Невід'ємними складовими елементами і суб'єктами даної структури, на нашу думку, є міжнародні освітні організації, світовий ринок освітніх послуг та національні системи вищої освіти, кожен з яких агрегує в собі комплекс соціально-економічних відносин різного рівня складності і розвиненості.

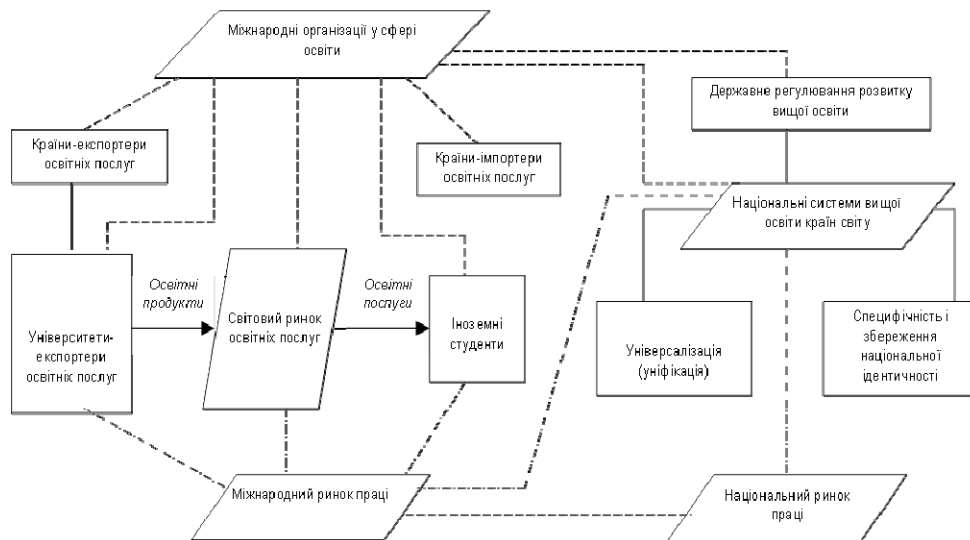


Рис. 1. Концептуальна схема структури глобального освітнього середовища
Джерело: побудовано автором.

Налагодження ефективної взаємодії та узгодженої кооперації елементів глобального освітнього середовища забезпечується системою міжнародних організацій, зокрема: ЮНЕСКО, Міжнародна асоціація університетів, Асоціація академічного співробітництва, Європейські національні інформаційні центри з академічного визнання і мобільності, Європейська агенція гарантій якості вищої освіти, Мережа агентств гарантій якості вищої освіти Центральної та Східної Європи, Європейська асоціація інженерної освіти, Європейська мережа по акредитації у галузі інженерної освіти, Міжнародна федерація співтовариств інженерної освіти та ін.

Ключовими пріоритетами функціонування міжнародних організацій у сфері вищої освіти можна визначити розширення доступу до вищої освіти, гарантування якості освітніх послуг університетів, підвищення ефективності науково-дослідної діяльності вищих навчальних закладів, забезпечення зближення освіти, науки та бізнес-сектору. Важливо відзначити, що вагомий вплив на глобальне освітнє середовище у сучасних умовах чинять міжнародні організації, центр інтересів яких зосереджено не лише у сфері вищої освіти, а й науки, інновацій і технічного прогресу. При цьому активізується роль міжнародних фондів, що надають гранти на реалізацію проектів у сферах освіти і науки.

Ключовим елементом глобального освітнього середовища, на наш погляд, є світовий ринок освітніх послуг, що охоплює багатовекторні відносини між країнами-експортерами та країнами-імпортерами освітніх послуг. Саме у

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

рамках світового ринку акумульовано систему взаємовідносин між вищими навчальними закладами й іноземними студентами. У даному контексті мається на увазі рух освітніх продуктів від вищих навчальних закладів до студентів. Діяльність вищих навчальних закладів-експортерів освітніх продуктів постійно вдосконалюється та диверсифікується, що спричинює високу динамічність світового ринку освітніх послуг, яка зумовлює мобільність його основних суб'єктів.

На сьогодні у міжнародній практиці опрацьовано різноманітні механізми експорту освітніх послуг за посередництва світового ринку. Основою даних механізмів є країни місць базування вищих навчальних закладів-експортерів освітніх послуг та іноземних студентів. У цілому, можна виокремити два принципові підходи до експорту освітніх послуг:

1) навчання іноземних студентів у країні базування вищого навчального закладу, із чим пов'язано комплекс структурованих проблем, питань і аспектів оформлення офіційного запрошення іноземців на навчання, організації їхнього приїзду, забезпечення належними житлово-побутовими умовами відповідно до встановлених вимог, допомоги в адаптації до навчального процесу та суспільства, підтримки при перетині випускниками кордонів країн, сприяння в нострифікації дипломів за кордоном;

2) надання освітніх послуг у країні проживання студентів, що охоплює систему ієрархічно впорядкованих аспектів офіційного заснування чи відкриття філіалу вищого навчального закладу за кордоном, організації навчального процесу із повним його матеріально-технічним забезпеченням, а також транспортування науково-педагогічних та адміністративних працівників до робочих місць в іншій країні [4].

Виключної ваги в сучасних умовах у контексті розгляду аспектів і механізмів експорту освітніх продуктів набуває спосіб організації та задіяні технічні інструменти. Особливо це актуалізується з огляду на активний розвиток протягом останніх років механізмів дистанційного надання освітніх послуг. Останнє, у свою чергу, вимагає постійного відстеження і регулярного оновлення матеріально-технічної бази університетів.

На нашу думку, повноцінний розгляд глобального освітнього середовища передбачає врахування основних засад розвитку національних систем вищої освіти. Причому, в першу чергу, акцент треба робити на системах вищої освіти країн-лідерів світового ринку освітніх послуг, що супроводжується доречністю аналізу основ та особливостей державного регулювання розвитку вищої освіти. Головним індикатором лідерства країни на світовому ринку освітніх послуг є кількість іноземних студентів, що навчаються у вищих навчальних закладах держави.

Протягом досить тривалого періоду світовими провайдерами освітніх послуг виступають Сполучені Штати Америки, Японія, Великобританія, Німеччина і Франція. Зокрема, згідно з офіційними даними європейської статистики, чисельність іноземних студентів у світі щороку зростає, навіть в умовах загострення демографічних проблем у переважній більшості країн світу. Наприклад, за період з 2008 по 2012 роки у Великобританії кількість іноземних студентів збільшилася з 463 тис. осіб до 569 тис. осіб; у Японії – з 127 тис. осіб до 151 тис. осіб; у Німеччині – з 246 тис. осіб до 287 тис. осіб; у Франції – з 243 тис. осіб до 271 тис. осіб. [5]. Важливо відмітити, що чисельність іноземних студентів зростає значно більшими темпами, ніж чисельність студентства загалом у світі, що свідчить про динамічність та актуальність цього сегменту світового ринку.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Відповідно до дослідження, проведеного у 2014 р. у рамках рейтингування національних систем вищої освіти Universitas 21, провідні позиції у світі займають національні системи вищої освіти Сполучених Штатів Америки, Швеції, Канади, Данії, Фінляндії [9]. Обґрунтованість представлених результатів доводиться комплексністю проведеного експертами дослідження, що передбачало аналіз параметрів ресурсного забезпечення вищих навчальних закладів країни, середовища вищої освіти, інтегрованості університетів у суспільні та міжнародні зв'язки, а також результативності систем вищої освіти.

Уніфікація систем вищої освіти, що знаменує їхнє входження в глобальне освітнє середовище, має здійснюватися на принципах обов'язковості збереження специфічності, передових досягнень та національної ідентичності країн світу. Іншими словами: переймання прогресивного світового досвіду необхідно реалізовувати на засадах оптимізації та узгодження з внутрішніми особливостями організації і провадження освітньої та науково-дослідної діяльності у сфері вищої освіти. Інтеграція національних систем вищої освіти в глобальне освітнє середовище має бути взаємовигідним процесом: національна система модернізується на основі врахування світових тенденцій і, разом з тим, привносить в глобальне освітнє середовище власні, перспективні до впровадження, напрацювання (як традиційні та перевірені практикою й часом, так і інноваційні, не апробовані на мегарівні та ймовірно ризикові).

Аналізуючи структуру глобального освітнього середовища, принципово важливо зацентувати увагу на тому, що це, по суті, єдина, узгоджена, відкрита, складна система, усі елементи та складові якої чітко скоординовані, взаємопов'язані та взаємозалежні. Пріоритетним орієнтиром розвитку даної системи є постійне підвищення якості освітніх послуг і вдосконалення діяльності вищих навчальних закладів у цілому. Не менш важливим при цьому також виявляється забезпечення повної відповідності якісного рівня освітніх послуг поточним і перспективним запитам суспільства, потенційних роботодавців та, відповідно, – ринку праці. Виходячи з цього, обґрунтованим, на нашу думку, є представлення на концептуальній схемі структури глобального освітнього середовища опосередкованого (однак, не другорядного) впливу ринків праці.

Причому комплексність дослідження вимагає вивчення закономірностей розвитку та взаємодії національного і міжнародного ринків праці. В умовах загострення проблеми молодіжного безробіття особливо актуалізується необхідність узгодження системи вищої освіти та ринку праці. На мегарівні під цим розуміється розробка дієвих і ефективних схем оперативної адаптації вищої освіти (глобального освітнього середовища загалом) до динамічно мінливих вимог міжнародного ринку праці.

Висновки. Глобальне освітнє середовище – це складна система багаторівневих і мультивекторних економічних відносин між країнами-експортерами й імпортерами освітніх послуг на світовому ринку. До пріоритетів розширення даної системи відноситься оптимальне збалансування і досягнення синергетичного ефекту від взаємодії нових та традиційних елементів і суб'єктів. Кумулятивний ефект від скоординованої діяльності суб'єктів глобального освітнього середовища проявляється у вигляді позитивної трансформації соціально-економічних, культурних і духовних зв'язків у світі.

Література

1. Айдрус И. А. Мировой рынок образовательных услуг / И. А. Айдрус, В. М. Филиппов. - М. : РУДН, 2008. - 194 с.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

2. Інтеграція вищої освіти України в європейський та світовий освітній простір: економічний вимір: монографія / І. С. Каленюк, О. І. Гонта, М. П. Вербовий, Н. І. Холявко; За заг. ред. д.е.н., проф. Каленюк І. С. – Чернігів : Деснянська правда, 2011. – 165 с.
3. Майбуров И. Глобализация сферы высшего образования / И. Майбуров // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – №3. – С. 10–17.
4. Bhandari R. International Students and Global Mobility in Higher Education / Rajika Bhandari, Peggy Blumenthal. - New York : Palgrave Macmillan, 2011. - 238 p.
5. Foreign Students by Level of Education [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
6. Lundvall B.-E. The globalizing learning economy: Implications for innovation policy, DG XII / B.-E. Lundvall, S. Barras, European Commission. - Brxelles, 1998.
7. Scholte J. A. Globalization. A critical introduction / J. A. Scholte. - London: Palgrave, 2000. – 361 p.
8. Schultz T. Investment in Human Capital and Role of Education and of Research / T. Schultz. - N.Y., 1971. - 362 p.
9. U21 Ranking of National Higher Education Systems / R. Williams, G. de Rassenfosse, P. Jensen, S. Marginson. – Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research, 2014.

References

1. Aydrus, I. A. & Filippov, V. M. (2008). *Mirovoy rynek obrazovatelnykh uslug [The world market of educational services]*. Moscow: RUDN [in Russian].
2. Kaleniuk, I. S. (Ed.). (2011). *Intehratsiia vyshchoi osvity Ukrainy v yevropeyskyi ta svitovyi osvithii prostir: ekonomichniy vymir: monohrafiia [The integration of Higher Education of Ukraine into the European and world educational space: the economic dimension: a monograph]*. Chernihiv: Desnianska Pravda [in Ukrainian].
3. Mayburov, I. (2005). Globalizatsiya sfery vysshego obrazovaniya [The globalization of higher education]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya - World Economy and International Relations* 3, 10–17 [in Ukrainian].
4. Bhandari, R., & Blumenthal, P. (2011). *International Students and Global Mobility in Higher Education*. New York: Palgrave Macmillan.
5. European Commission. (n.d.). *Foreign Students by Level of Education*. Retrieved from http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
6. Lundvall, B.-E., & Barras, S. (1998). *The globalizing learning economy: Implications for innovation policy, DG XII*. Brxelles: European Commission.
7. Scholte, J. A. (2000). *Globalization. A critical introduction*. London: Palgrave.
8. Schultz, T. (1971). *Investment in Human Capital and Role of Education and of Research*. N.Y.
9. Williams, R., Rassenfosse, G. de, Jensen, P., & Marginson, S. (2014). *U21 Ranking of National Higher Education Systems*. Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research.

Надійшла 30.04.2014 р.